

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Увод – стр. 1

II. Изложение

1. Реакцията на САЩ и Англия на нацистката агресия против СССР – стр.2-4
  - 1.1. Англо-съветското споразумение от 12 юли 1941 г. – стр.4-5
  - 1.2. Американско-съветските отношения. Преговорите на Х. Хопкинс в Москва – стр.5-7
  - 1.3. Англо - съветско – ирански договор от 8 септември 1941 г. – стр.7-8
2. Установяване на сътрудничество между СССР и правителствата на други страни във война с хитлеристка Германия
  - 2.1. Съветско – чехословашкото споразумение от 18 юли 1941 г. – стр.8
  - 2.2. Съветско – полското споразумение от 30 юли 1941 г. – стр.8-9
  - 2.3. Признаването на движението “ Свободна Франция “ от Съветския съюз – стр.9
3. Атлантическата харта / 12 август 1941 г. /- стр.9-11
  - 3.1. Реакцията на СССР към Атлантическата харта – Съветската декларация от 24 септември 1941 г. – стр.11-12
4. Московската конференция на СССР, САЩ и Англия през 1941 г.- стр.12-13
5. Междусъюзническите отношения на СССР, Англия и САЩ / края на 1941г. – 1942 г. /
  - 5.1. Разгромването на германско – фашистките войски при Москва и неговото международно значение – стр.14
  - 5.2. Атаката над Пърл Харбър и влизането на САЩ във войната– стр.14-16
  - 5.3. Вашингтонската конференция на ръководителите на правителствата на САЩ и Англия / 22 декември 1941 г. – 14 януари 1942 г. /– стр.16-17
    - 5.3.1. Декларацията на Обединените нации от 1 януари 1942 г. – стр.17-18
  - 5.4. Съветско – английски съюзен договор от 26 май 1942 г. - стр.18-19
  - 5.5. Съветско – американското споразумение от 11 юни 1942 г. – стр.19-20
6. Основни противоречия между САЩ, Англия и СССР в Антихитлеристката коалиция в периода 1941 – 1942.
  - 6.1. Споровете относно откриването на Втори фронт в Европа – стр.20-23
  - 6.2. Спорове относно колониалните владения – стр.23-24
  - 6.3. Полския въпрос– стр.24

III. Заключение- стр.25

IV. Приложения

I. Увод

С нападението си над Съветския съюз Хитлер разпалва най-мащабната сухопътна война в историята на човечеството. Ужасите ѝ са безпрецедентни дори в сравнение с варварството, съпровождало предишните европейски конфликти. Принудителното включване на СССР във войната с Германия ускорява обединяването на антифашистките сили.

Важно условие за образуването на антихитлеристката коалиция става борбата на народите на западните демокрации срещу нацизма и агресията и движението за установяване на съюзнически взаимоотношения със СССР.¹ Огромната опасност от фашистките планове за съдбата на собствените им страни и за целия свят се съзнава и от политическите лидери, свързани с буржоазните партии и с правителствения апарат. Затова курсът на сътрудничество със Съветския съюз среща одобрението на управляващите кръгове на Великобритания и САЩ.

Засилването на фашистката агресия довежда до ясно разделение на силите на международната арена. На единия полюс се обединяват страните с реакционни фашистки и профашистки режими, които провъзгласяват за своя цел завоюването на световно господство, а на друга – народите и държавите, борещи се за национална независимост и демократични свободи и за унищожаване на фашисткия “ нов ред “.

Въпреки общия стремеж за разгромяване на Германия противоречия има и във формиращата се антихитлеристка коалиция. Те се проявяват главно при определяне целите на войната и следвоенното устройство на света и се базират на противоположността на класовата природа на социалистическата държава и на капиталистическите страни. Коалицията свързва Великобритания, най-голямата колониална сила в света, ръководена от Чърчил, с Русия, единствената комунистическа държава в света, начело със Сталин, и със Съединените щати, най-голямата капиталистическа сила, ръководена от Рузвелт². Единствено Хитлер може да ги обедини и единствено заплахата от нацистка Германия може да крепи този съюз през годините на войната.

Изправени пред обща заплахата те оставят на заден план противоречията между тях и започват да си сътрудничат в борбата против фашизма.

---

¹ Андроников, Г., История на Втората световна война 1939 – 1945, том 4, Военно издателство, С., 1977

² Амброуз, С., Стремех към глобализъм, изд. “ Петър Берон “, С., 1995 г.

II. Изложение

1. Реакцията на САЩ и Англия на нацистката агресия против СССР

Важен момент в процеса на формиране на Антихитлеристката коалиция е нападението на Германия срещу СССР.

На 22 юни 1941 г. на разсъмване фашистка Германия, без да обявява война, напада Съветския съюз. Хитлер нанася на СССР извънредно силен удар. Нападението на хитлеристка Германия срещу СССР е преднамерена и предварително разработена акция на германския фашизъм – ударната сила на световния империализъм – против първата в света социалистическа държава.¹

На 3 юли 1941 г. Сталин се обръща към съветския народ като произнася реч по радиото. Той казва, че тази война СССР ще води не само за отхвърляне на агресора от неговите територии, но това е и война за всички народи, които страдат под игото на германския фашизъм. Сталин вярва, че в тази война СССР няма да бъдат сами. Той казва, че СССР ще има верни съюзници в лицето на народите на Европа и Америка, включително в лицета на германския народ, поробен от хитлеристките главатари.

Със започването на войната главна задача на съветската външна политика и дипломатия е да съдейства максимално за завоюване победа над врага и за тази цел да се стреми към създаване на единен фронт на народите в борбата против фашизма, да осигури образуването на мощна антихитлеристка коалиция на народите и държавите. Започвайки войната против СССР, Хитлер и неговото обкръжение разчитат на международната изолация на Съветския съюз. Германия се стреми да лиши Съветския съюз от възможността да спечели съюзници и да привлече за участие в антисъветската война западните държави. За тази цел фашистките лидери заявяват, че са започнали войната против СССР, за да отклонят от Европа заплахата от “ съветския болшеvizъм “.

В управляващите кръгове на САЩ и Англия съществуват различни мнения относно позицията, която трябва да заемат във връзка с войната на Германия против Съветския съюз: дали да се присъединят към подхода на Хитлер против Съветския съюз, дали да заемат позиция на странични наблюдатели или да се обединят със СССР за борба против блока на агресорите.

Още от първите часове на герmano-съветската война става ясно, че сметките на Хитлер за политическа изолация на Съветския съюз се оказват неверни. Чърчил, въпреки непреклонната си съпротива срещу комунизма, в самия ден на германското

¹ Гонионски, С., История на дипломатията, том 4, изд. “ Партиздат “, С., 1977 г.

нахлуване заявява: “ Който се бори срещу Хитлер, е приятел на Англия; който се бори на негова страна, е враг на Англия”. Чърчил заявява, че Англия ще окаже на Съветския съюз “ всякаква икономическа и техническа помощ, която е в нашите възможности и която може да му бъде полезна “. ¹Подобна стъпка съвсем не е предизвикана от съчувствие към Съветския съюз. Чърчил продължава да ненавижда СССР и не крие това. Но през юни 1941 г. ръководните кръгове на Англия, възглавявани от Чърчил, разбират, че Германия създава смъртна опасност за Британските острови. Чърчил смята, че Хитлер иска да унищожи руската държава, за да може да изтегли от Изток главните сили на своята армия и авиация и да ги хвърли срещу Британските острови. Чърчил разбира, че опасността, която застрашава Русия е опасност, застрашаваща Англия и Съединените щати.

Макар и да считат поражението на СССР за неизбежно, официалните английски кръгове все пак смятат за необходимо в свой собствен интерес да съдействат за максималното удължаване на съпротивата на Съветския съюз срещу германското нашествие, за да спечелят време за подготовка на собствените си въоръжени сили.

Изявлението на английското правителство, че ще окаже помощ на СССР във войната против хитлеристка Германия, има голямо положително значение за общата борба против фашизма. Английската общественост настойчиво се изказва в полза на сътрудничеството със СССР.

Реакцията във Вашингтон на първите известия за нападението на хитлеристка Германия срещу СССР е приблизително аналогична.

На 23 юни 1941 г., говорейки от името на правителството на САЩ, изпълняващият функциите държавен секретар С. Уелс заявява, че по мнението на правителството на Съединените щати всяка борба против хитлеризма, всяко сплотяване на силите, които се борят против хитлеризма, независимо от техния произход, ще ускорят неизбежното падане на сегашните германски ръководители и по този начин ще се съдейства за тяхната собствена отбрана и сигурност. Уелс казва: “ Хитлеристките армии са днес главната опасност за американския континент”. ²

На другия ден, на състоялата се конференция, Рузвелт заявява, че САЩ възнамеряват да предоставят помощ на СССР. Но президентът веднага прави уговорката, че не може да се определи в каква форма ще се състои тя.

---

¹ The Times, 23.VI.1941

² Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers, 1941, vol I, p. 768

Позицията на президента Рузвелт се обяснява очевидно със следните фактори. През 1941 г. Съединените щати не се намират в толкова тежко положение, както Англия. Фашистският блок сериозно застрашава американските интереси и сигурност, но за непосредствено нахлуване на вражески армии в САЩ по онова време не става дума. Войната се води отвъд Атлантика, в Европа, и Съединените щати не участват официално в нея.

При това в управляващите кръгове на САЩ господстват общо взето отрицателни настроения по отношение на СССР. В правителството на Рузвелт има хора, които решително възразяват против оказването на каквато и да било помощ на Съветския съюз.

В интерес на собствената си сигурност американското правителство не може да не заеме позиция на поддържане на Съветския съюз, който започва да играе решаваща роля в общата борба против Германия и нейните съюзници. Държи се сметка и за това, че заплахата за Съединените щати се състои не само в успехите на фашистките държави в Европа, но и в растящата агресивност на Япония в Далечния Изток.

Разгромването на Франция и Холандия и застрашеното положение на Англия означават, че в Далечния Изток САЩ не могат да се опират на тяхната помощ в борбата против Япония. Затова Съединените щати са заинтересовани от СССР като съюзник не само във войната против Германия, но и в случай на военно сблъскване с Япония.

1.1. Англо – съветското споразумение от 12 юли 1941 г.

Заявената решителност на управляващите в двете велики англо – саксонски държави да действат съвместно и в съзвучие със СССР по общите принципи и задачи на деня поставя началото на процеса на създаването на антихитлеристката коалиция.¹

До влизането на САЩ във войната първостепенна роля играе обединяването на усилията на СССР и Англия. На 12 юли 1941 г. в Москва Великобритания и СССР подписват споразумение за съвместна борба против Германия.. Споразумението съдържа 2 пункта:

1. “ Двете правителства се задължават взаимно да си оказват всякаква помощ и подкрепа в настоящата война против хитлеристка Германия.
2. Те се задължават по – нататък, докато трае тази война, да не водят преговори, нито да сключват примирие или мирен договор освен с взаимно съгласие.”

Споразумението влиза в сила веднага след неговото подписване.

---

¹ Мирчева, Х., История на международните отношения в най-ново време, изд. “ Софи – Р “, 2002 г.

Въпреки че това споразумение има доста общ характер и не посочва нито позициите на двете страни по свързаните с войната основни политически въпроси, нито конкретните задължения за съвместни действия, то все пак има голямо международно значение – провалени са сметките на хитлеристите за външнополитическа изолация на Съветския съюз, положени са основите на съюзническите отношения между СССР и Великобритания.¹

Същевременно тези първи контакти между двете правителства свидетелстват, че управляващите среди в Англия не се стремят да установят със СССР всестрани политическо, военно и икономическо сътрудничество във войната срещу фашистките агресори.

1.2. Американско – съветските отношения. Преговорите на Х. Хопкинс в Москва.

Установяването на сътрудничество между Съветския съюз и Съединените американски щати също става при трудни и сложни условия. Това се обяснява с обстоятелството, че в политиката на САЩ продължават да преобладават антисъветските тенденции. Твърде силни позиции в управляващите кръгове на САЩ заемат лицата, които желаят победата на хитлеристка Германия над Съветския съюз и дори смятат за целесъобразно в Западна Европа, т.е. между Англия и Германия да бъде сключен мир и “умиротворената” Европа начело с Германия да разгроми СССР.

В своята дейност, насочена към създаване на антихитлеристката коалиция, Съветският съюз се опира на растящия с всеки ден стремеж на американския народ към сътрудничество със СССР, към оказване съпротива на фашизма. Тази съветска инициатива се поддържа и от представителите на онази част от управляващите кръгове на САЩ, които добре разбират колко голяма е за Америка заплахата от страна на фашисткия блок. Те съзнават, че само в сътрудничество със СССР Съединените щати могат да се противопоставят на агресорите. На първо място сред тези политически дейци се намира президентът Ф.Рузвелт и редица други членове на неговото правителство.

На 26 юли се обявява, че законът за “неутралитет” няма да се прилага по отношение на Съветския съюз. Това означава, че СССР може да купува военни материали от САЩ срещу заплащане в брой, а на американските търговски кораби не се забранява да се отбиват в съветски пристанища.

---

¹ Втората световна война-кратка история 1939-1945,изд.”Партиздат”,С.,1985г.

Във Вашингтон постепенно започват да разбират, че предположенията за бързо разгромяване на СССР във войната не се оправдават. В резултат се появяват по-широки възможности за развитие на сътрудничеството между двете страни.

На 2 август 1941 г. СССР и САЩ сключват военно – икономическо споразумение.

Твърде голямо значение има нотата, връчена същия ден на К. Умански, посланика на СССР в САЩ от С. Уелс. В нея се съобщава, че правителството на САЩ решава да окаже на СССР цялата възможна икономическа помощ в борбата му против въоръжената агресия.

Важно събитие в съветско – американските отношения е посещението на личния представител на президента на САЩ Хари Хопкинс в Москва през юли 1941 г. В Москва Хопкинс има редица разговори с Й. В. Сталин и други ръководни дейци на СССР. По време на тези срещи съветското правителство прави всичко възможно за укрепване на сътрудничеството между СССР и САЩ в борбата против общия враг.

Официалната цел на мисията на Хопкинс е да се обсъди въпросът, как най - бързо и ефективно Съединените щати да помогнат на СССР. Хопкинс заявява на Сталин, че президентът на САЩ смята Хитлер за враг на цялото човечество и затова желае да помогне на Съветския съюз във войната против Германия. Той уверява, че САЩ и Великобритания са готови да окажат цялата възможна помощ на СССР. Но същевременно правителството на САЩ обуславя своите доставки с получаването на извънредно важна стратегическа информация за военното положение на Съветския съюз и неговите възможности за по-нататъшното водене на войната. Правителството на СССР предоставя на Хопкинс подробна информация за интересуващите го въпроси. Но позовавайки се на неофициалния характер на своята мисия, Хопкинс избягва постигането на конкретна договореност относно доставянето на необходимите на Съветския съюз материали.

Хопкинс заявява в Москва, че САЩ и Англия не биха прасали тежко оръжие като например танкове, самолети и зенитни оръдия на руския фронт, докато между правителствата на САЩ, СССР и Англия не се състои съвещание, “ на което изчерпателно да бъдат съвместно проучени относителните стратегически интереси на всеки фронт, както и интересите на всяка от нашите страни”.¹

Въпреки че главният въпрос – въпросът за американските доставки за Съветския съюз не е решен, все пак преговорите на съветското правителство с Хопкинс изиграват

---

¹ Шервуд,Р., Рузвельт и Гопкинс,т.І, с. 544

положителна роля в сложния и сравнително продължителен процес на създаване на антихитлеристката коалиция на СССР, САЩ и Англия.

1.3. Англо – съветско – ирански договор – 8 септември 1941 г.

Съветско – английското военно сътрудничество намира израз в съвместната акция на двете страни през месец август 1941 г. в Иран.

Към началото на Втората световна война Германия заема важни позиции в Иран. Във връзка с подготовката на Германия за война против СССР активността на хитлеристите в Иран рязко се засилва.

СССР и Великобритания решават да вземат съвместно мерки с цел да се предотврати използването на територията на Иран от фашистките държави, а именно да изпратят временно свои войски в Иран.

На 25 август 1941 г. съветски и английски войски навлизат в Иран. По този начин може да бъде предотвратено замисленото нападение срещу СССР от територията на Иран, да бъдат провалени германските планове в Близкия и Средния Изток и да бъде осигурена железопътната и морска връзка на СССР с Англия и САЩ през Иран и Персийския залив.

На 8 септември представители на Съветския съюз и Англия подписват с ирански представители споразумение, което определя дислокацията на съветските и английските войски на иранска територия. Правителството на Иран се задължава да не допуска действия, навреждащи на СССР и Англия в борбата против хитлеристка Германия, както и да съдейства за транспортирането на военни товари на съюзните държави през Иран. Освен това то се задължава да закрие центровете на фашистка дейност.

Без съмнение съвместните съветско – английски акции засилват стратегическите позиции на антихитлеристката коалиция. В определена степен те укрепват и съветско – английските отношения.¹

При формирането на антихитлеристката коалиция още в началото възникват трудности, произтичащи главно от 2 причини: все още реакционните кръгове в западните страни в своите взаимоотношения със Съветския съюз се ръководят от максимата – колкото повече се изтощава той, толкова по – добре за тях, а правителствените кръгове се отнасят с недоверие към съпротивителните възможности

---

¹ Втората световна война – кратка история 1939 – 1945, изд. “ Партиздат “, С., 1985 г.

на съветската армия и са убедени в нейното бързо разгромяване, поради което се въздържат от по-решителното подпомагане на Съветския съюз.¹

2. Установяване на сътрудничество между СССР и правителствата на други страни във война с хитлеристка Германия

2.1. Съветско – чехословашкото споразумение от 18 юли 1941 г.

Правителството на СССР полага енергични усилия не само за укрепването и развитието на съюзническите отношения със САЩ и Англия, то осъществява редица мерки за установяване на сътрудничество с правителствата на другите страни, намиращи се в състояние на война с хитлеристка Германия.

На 18 юли 1941 г. съветското правителство сключва споразумение с правителството на Чехословашката република, което се намира в емиграция в Лондон. Двете правителства се съгласяват да разменят незабавно пълномощни министри и се задължават взаимно да си оказват помощ във войната против Германия. Съветското правителство се съгласява в СССР да бъдат формирани национални чехословашки части, които трябва да действат на негова територия под ръководството на съветското Върховно командване. Това се оформя с военно споразумение между Върховното командване на СССР и Върховното командване на Чехословакия от 27 септември 1941 г.

2.2. Съветско – полското споразумение от 30 юли 1941 г.

В началото на юли 1941 г. в Лондон започват преговори между представители на Съветския съюз и полското емигрантско правителство за сключване на съветско – полско споразумение за съвместна борба против хитлеристка Германия.

На 30 юли 1941 г. се подписва споразумение между СССР и Полша. На териториалните въпроси е посветен първият пункт на споразумението, което гласи, че правителството на СССР признава, че съветско – германските договори от 1939 г. относно териториалните промени в Полша загубват сила. Полското правителство заявява, че не е обвързано с никакво споразумение с която и да било трета държава, насочено против Съветския съюз. Споразумението предвижда възстановяване на дипломатическите отношения между двете правителства и взаимно задължение да си оказват най – различна помощ и подкрепа във войната. Съветското правителство дава съгласие за формиране на полска армия на територията на СССР.

Следващ важен етап в отношенията между двете страни, който укрепва съветско – полското сътрудничество са преговорите на 3 – 4 декември 1941 г. между Й. В. Сталин

---

¹ Динков, Д. и П. Сотиров, Международни отношения и външната политика на България 1878 – 1945, С., 1985 г.

и В. Сикорски, които довеждат до подписването на “ Декларация на правителството на Съветския съюз и на правителството на Полската република за приятелство и взаимна помощ “. Като констатираат, че германско – хитлеристкият империализъм е най – злият враг на човечеството, двете правителства заявяват, че заедно със своите съюзници ще водят война до пълната победа и окончателното унищожение на фашистките окупатори.

2.3. Признаването на движението “ Свободна Франция “ от Съветския съюз

В началото на войната са установени контакти между съветското правителство и движението “ Свободна Франция “, възглавявано от генерал Де Гол. На 26 септември 1941 г. са разменени писма между посланика на СССР в Лондон И.М. Майски и Де Гол. Съветският съюз признава Де Гол “ за ръководител на всички свободни французи, където и да се намират те “, и заявява готовност “ да се окаже на свободните французи всеотдайна помощ и съдействие в общата борба против хитлеристка Германия и нейните съюзници”. При това правителството на СССР изразява твърдата си решимост след завоюването на съвместната победа над общия враг “ да осигури пълното възстановяване на независимостта и величието на Франция “. Признаването на движението “ Свободна Франция “ от Съветския съюз е равнозначно на установяване на съюзни отношения с него в борбата против Германия.

Тези външнополитически актове на правителството на СССР, съчетани със самоотвержената борба на Съветските въоръжени сили на фронта, са важен принос за създаването на антихитлеристката коалиция и са мощен стимул за разгръщане на освободителното движение на народите на окупираните от Германия страни.¹

3. Атлантическата харта / 12 август 1941 г. /

Влизането на Съветския съюз във Втората световна война коренно изменя цялата международна обстановка и преди всичко обстановката в Европа и Далечния Изток. Това заставя САЩ и Англия да ревизират своите планове за водене на войната, а така също да съгласуват външнополитическия си курс. За тази цел се провежда конференция на президента на САЩ Рузвелт и министър-председателя на Англия Чърчил, в която участват техни политически и военни съветници. Тя се провежда от 9 до 12 август 1941 г. на английски и американски кораби в залива Арджентия / остров Нюфаундленд /. На 12 август 1941 г. президентът Рузвелт и премиерът Чърчил постигат пълно съгласие по текста на принципна декларация за общата политика, наречена Атлантическа харта. В нея лидерите на двете държави възлагат надежди за по – добро бъдеще на света.

¹ Гонионски, С., История на дипломатията, том 4, изд. “ Партиздат “, С., 1977 г.

В Атлантическата харта Рузвелт и Чърчил заявяват, че САЩ и Англия не се стремят към териториални или други завоевания и няма да се съгласяват с каквито и да било териториални изменения, които не се намират в съгласие със свободно изразената воля на заинтересованите народи. Те заявяват, че зачитат правото на всички народи да си избират форма на управление и се стремят към възстановяване на суверенните права и самоуправлението на ония народи, които са лишени насилствено от тях. Съюзниците, се казва в документа, ще се стремят да осигурят на всички страни достъп върху равноправни начала до търговията и световните суровинни източници, ще се борят за плодотворно сътрудничество на всички страни в икономическата област с цел да осигурят за всички по-високо жизнено равнище, икономическо развитие и социални гаранции. След окончателното унищожаване на нацистката тирания, се казва в Хартата, Англия и САЩ се надяват, че ще бъде установен мир, който ще даде възможност на всички народи да живеят в сигурност на своята територия. Следвоенният мир трябва да даде на всички възможност свободно, без всякакви пречки да плават по моретата и океаните. Държавите на света трябва “ да се откажат от употреба на сила, а ония държави, които застрашават или могат да застрашават с агресия трябва да бъдат разоръжени до установяването на по-широка и надеждна система на всеобща сигурност”.

Разграничават се две категории нации: нации агресори / по-специално Германия, Япония и Италия /, които ще бъдат трайно разоръжени и “ миролюбиви страни “, на които ще е позволено да имат военна сила, но се изказва надежда, че тя ще е съкратена. Националното освобождение ще бъде основен камък на този нов ред.¹

В Атлантическата харта намират отражение редица прогресивни, демократични принципи на следвоенното устройство на света. Документът призовава към: окончателно разрушаване на нацисткия деспотизъм и за нов световен ред, в който всяка страна да бъде господар на съдбата си. Това по същество е декларация на военни цели.²

Но същевременно в документа не е ясно формулирана основната задача на участниците в борбата против фашизма, която се състои в обединението на всички техни усилия и ресурси за пълното и най-бързо освобождение на народите на страните, окупирани от хитлеристите. Също така не е казано нищо конкретно за съдбата на колониалните и мандатните територии след войната.

---

¹ Кисинджър, Х., Дипломатията, изд. Къща “ Труд “, 1997 г.

² Бринкли, А., История на американския народ, изд. “ Рива “, 1999 г.

След съгласуването на текста на хартата с Рузвелт, Чърчил информира своето правителство, че хартата представлява само “ временна и частична декларация за целите на войната, която има предназначението да убеди всички страни в нашите справедливи цели, а не завършена схема, която ние трябва да осъществим след победата”.¹

Англо – американските противоречия се проявяват на конференцията не само в борбата за ръководна роля в мирното уреждане след войната. Включването в хартата на отдавнашните искания на САЩ като например принципите за “ свобода на моретата “, за “ равни възможности по отношение на търговията и суровините “ предизвиква енергични възражения от страна на Чърчил.

Въпреки това Атлантическата харта подготвя основите на обединението на десетки нации и държави в борбата против нацизма. Принципите на хартата са приемливи за държавници, готови да обединят усилията на страните си в борбата против нацизма.² Характерът на поставените в дневния ред на конференцията въпроси е такъв, че трябва да бъдат обсъдени съвместно със СССР, но Англия и САЩ предпочитат да ги разгледат отделно.

3.1. Реакцията на СССР към Атлантическата харта – Съветската декларация от 24 септември 1941 г.

На 24 септември 1941 г. на Междусъюзна конференция в Лондон с участието на представители на СССР, Белгия, Чехословакия, Гърция, Полша, Холандия, Норвегия, Югославия, Люксембург и Свободна Франция посланикът на СССР в Англия И.М. Майски прочита декларация на съветското правителство, в която то изразява съгласието си с основните принципи на Атлантическата харта. Същевременно съветското правителство загатва, че практическото прилагане на тези принципи “ неизбежно ще трябва да се съобразява с обстоятелствата, нуждите и историческите особености на една или друга страна”. В съветската декларация се излага програма на антифашистката коалиция, отговаряща на освободителния характер на войната против фашизма. В декларацията се казва, че задачата на народите е най – скоро и решително да разгромят Германия и нейните съюзници и да създадат такова следвоенно устройство на света, че бъдещите поколения да бъдат избавени от престъпния нацизъм. Декларацията провъзгласява принципите на зачитане суверенните права на народите и на самоопределение на нациите, на правото на всеки народ на държавна независимост и

¹ Russell, R.B. A History of the United Nations Charter. The Role of the United States 1940 – 1945. Washington, 1958 p. 40

² Мирчева, Х., История на международните отношения в най-ново време, изд. “ Софи-Р “, 2002 г.

териториална неприкосновеност на своята страна, както и на правото му да установява такъв обществен строй и да избира такава форма на управление, които той смята за целесъобразни. Съветският съюз отново се изказва за колективни действия против агресорите, за разоръжаване, за мирни и добросъседски отношения с всички страни, за подпомагане жертвите на агресията.

Издигайки тази програма за изграждане на следвоенните международни отношения, съветското правителство с особена сила подчертава, че “ основната задача, стояща сега пред всички народи, които са признали необходимостта от разгромяване на хитлеристката агресия и от унищожение игото на нацизма, е да концентрират всички икономически и военни ресурси на свободолюбивите народи за пълното и колкото е възможно по-скорошно освобождение на народите, страдащи под гнета на хитлеристките орди”.

Атлантическата харта е одобрена и от другите участници в конференцията. Това е крачка напред в създаването и укрепването на антихитлеристката коалиция, в съгласуването на общите задачи на всички страни, които участват във войната срещу фашистките агресори.¹

4. Московската конференция на СССР, САЩ и Англия през 1941 г.

Важен етап в развитието на тристранните англо – съветско – американски отношения представлява Московската конференция на представители на страните в края на септември и началото на октомври 1941 г. На нея са постигнати важни споразумения за военно и икономическо сътрудничество между трите държави.

Конференцията започва на 29 септември и завършва на 1 октомври. Обсъжда се въпроса за разширяването на американските и английските доставки на оръжие, промишлени съоръжения за Съветския съюз и за насрещните съветски доставки на суровини и стоки за САЩ и Англия с цел за обединяване и подобряване използването на материалните ресурси на СССР, САЩ и Англия във войната против хитлеристка Германия. Постига се споразумение относно американските и английските доставки за Съветския съюз за периода от 1 октомври 1941 г. до 30 юни 1942 г. Подписаният в Москва протокол предвижда САЩ и Англия да доставят всеки месец на Съветския съюз по 400 самолета, 500 танка и някои други видове суровини, оръжие и военни материали. От своя страна съветското правителство се задължава да разгледа заявката на западните съюзници за доставяне на някои материали и стоки от СССР. По такъв начин се предвижда помощта да бъде не едностранна, а двустранна.

---

¹ Оксфордска история на XXв., изд.къща “ Труд “, С., 2000г.

Но постигнатото на Московската конференция споразумение има редица недостатъци. Първо споразумението обхваща неголям период от време, което затруднява перспективното планиране на военните операции от съветското командване и второ – потребностите на военното снабдяване на СССР не се изчерпват със съгласуваните на конференцията решения. Освен това редица въпроси са отложени за окончателно разглеждане и решаване в Лондон и Вашингтон.

Участниците в конференцията подписват протокол, съгласно който САЩ и Англия се задължават да окажат помощ в транспортирането на доставките за Съветския съюз. Но по-късно правителствата на САЩ и Англия бавят доставките под предлог, че съществуват “ непреодолими “ трудности, свързани с транспортирането им за Съветския съюз.

За финансиране на доставките за Съветския съюз правителството на САЩ разпростира от 7 ноември 1941 г. действието на Закона за заем-наем¹ върху СССР и заявява, че отпуска на СССР безлихвен заем в размер на 1 млрд. долара. Съветското правителство възприема този акт на Съединените щати, целящ осъществяването на решенията на Московската конференция, като сериозна подкрепа за СССР в неговата огромна и трудна борба с общия враг.

Московската конференция от 1941 г. изиграва положителна роля за създаването на антихитлеристката коалиция и за установяването на сътрудничеството между СССР, САЩ и Великобритания, насочено към завоюване на победата. Конференцията изиграва и важна роля за мобилизиране ресурсите на СССР, САЩ и Великобритания във войната. Тя напълно проваля сметките на хитлеристите за икономическа изолация на съветската държава.

5. Междусъюзническите отношения на СССР, Англия и САЩ / края на 1941 г.– 1942 г./

5.1. Разгромяването на герmano-фашистките войски при Москва и неговото международно значение

Изключително важен аргумент във взаимоотношенията между държавите от антихитлеристката коалиция е развитието на военните действия на фронта.

Разгромът на немската армия при Москва в края на 1941 г. не само опровергава по един внушителен начин легендата за непобедимостта на германската армия, но и вдъхва увереност на народите, борещи се против герmanoфашистките поробители, в

---

¹ Този закон позволява на правителството не да продава, а да дава на заем или под наем въоръжение на всяка държава, за която прецени, че е жизненоважна за отбраната на САЩ.

крайната победа и освен това премахва в значителна степен съмненията на западните държави в морално-политическата и военна устойчивост на съветските народи.

Най-после германският Blitzkrieg претърпява провал. В Лондон и Вашингтон започват другояче да оценяват значението на съветската държава като съюзник във войната срещу хитлеристка Германия. Победата при Москва съдейства за укрепване на сътрудничеството между трите велики държави за борба срещу блока на фашистките агресори.

5.2. Атаката над Пърл Харбър и влизането на САЩ във войната

В неделя на 7 декември 1941 г., в 7,55 ч. сутринта вълна от японски бомбардировачи връхлита американската военна база Пърл Харбър на Хавайските острови. Час по-късно идва и втора вълна. За два часа Съединените щати изгубват осем бойни кораба, три крайцера, четири други плавателни съда, 188 самолета и няколко жизненоважни наземни инсталации. Загиват повече от 2400 войници и моряци и още 1000 са ранени. Японците понасят незначителни загуби. Така американските части в Тихия океан намаляват значително / макар че, по щастлива случайност, нито един от американските самолетоносачи, ядрото на Тихоокеанския флот, не се намира в Пърл Харбър на 7 декември /. Тези загуби обезсилват САЩ и ги изваждат за повече от 1 година от фронтите на Тихия океан. Нападението на Хаваите обединява американския народ в подкрепа на войната. Военната печалба е слаба срещу политическия риск вероломно да се нападне най-мощната в стопанско отношение държава в света. Огромен е политическият риск, който носи след себе си подобна коварна атака срещу огромна и горда страна като Съединените щати, на която дори не е обявена война.¹

Решението на Конгреса на САЩ за обявяване война на Япония е прието на 8 декември. Същия ден английското правителство заявява, че “състояние на война между Англия и Япония съществува от момента на започването на военни действия от страна на Япония“.

Още на 3 декември японското правителство се обръща официално към Германия и Италия с молба да подкрепят Япония във войната против САЩ и да сключат споразумение, че нито една от трите държави няма да подпише сепаративен мир с противника. Германия и САЩ фактически се намират вече в състояние на необявена война в Атлантика и Хитлер дава на японците исканите уверения.

---

¹ Джонсън, П., История на американския народ, изд. “Рива “, 2002 г.

На 11 декември хитлеристка Германия обявява война на Съединените щати, като им изпраща нота, в която се казва, че САЩ “ са нарушили неутралитета и са преминали към открити военни действия против Германия, които практически са създали състояние на война между двете страни”. След Германия война на САЩ обявява и Италия.

До този момент нито идеологическата враждебност към нацизма, нито могъщото красноречие на Уинстън Чърчил успяват да вкарат САЩ във войната. Редовият американец все още не желае активно включване във войната, но Хитлер оставя САЩ без избор, като сам обявява война на САЩ, за да подкрепи съюзника си Япония.

И досега няма задоволителен отговор на въпроса, защо с този свой ход Хитлер позволява на Рузвелт да съсредоточи американските военни усилия срещу Германия – страната, която винаги е смятъл за главен враг.

Влизането на САЩ във войната бележи кулминацията в забележителните дипломатически ходове на един велик и смел лидер. За по-малко от три години Рузвелт вкарва своя твърдо отстояващ изолационистки позиции народ в една глобална война.

Усещането за ненадейност у американския народ при влизането във войната се дължи на три фактора: американците не са воювали по съображения за своята сигурност извън Западното полукълбо; много от тях все още вярват, че европейските демокрации могат да вземат връх над нацистите със собствени усилия; малцина разбират естеството на дипломатията, предшестваща японското нападение срещу Пърл Харбър или безрасъдното Хитлерово обявяване на война на Съединените щати.¹

При вестта за влизането на Съединените щати във войната Чърчил открито ликува – и с основание. Както по-късно той пояснява: “ Съдбата на Хитлер е решена. Съдбата на Мусолини е решена. Колкото до японците, те ще бъдат сринати със земята. Всичко останало е само въпрос правилно да се приложи смазващ натиск.”²

След започването на войната в Тихия океан в нея на страната на англосаксонските държави застават Австралия, Нова Зеландия, Канада, Южноафриканският съюз, Коста Рика, Никарагуа, Салвадор, Хондурас, Хаити, Доминиканската република, Куба, Панама, Гватемала и Холандска Индия. Война на Япония и нейните съюзници обявяват Националният комитет “ Свободна Франция “ и емигрантските правителства на Холандия, Полша и Белгия. Дипломатическите си

---

¹ Кисинджър, Х., Дипломатията, изд.къща “ Труд “, 1997 г

² Spector, Eagle Against the Sun, p. 123

отношения с Япония скъсват Венецуела, Колумбия, Египет, Мексико, Норвегия и Гърция. У. Чърчил вече се чувства спасен и изпълнен с благодарност.¹

Увеличаването броя на държавите, взели участие във войната срещу нацизма предизвиква нарастване на необходимостта от обединение на силите и огласяване на новата коалиция, противопоставяща се на Германия, Япония, Италия и техните малки съюзници.

Влизането на САЩ във война с Япония, а след това с Германия и Италия ускорява оформянето на антифашистката коалиция и я засилва, което има важно значение за по-нататъшния ход на Втората световна война.²

5.3. Вашингтонската конференция на ръководителите на правителствата на САЩ и Англия / 22 декември 1941 г. – 14 януари 1942 г. /

При създаването се нови условия след включването на САЩ във войната против блока на агресорите английското правителство предлага на американските лидери да се проведат двустранни преговори с цел да се разширят военно – политическите връзки между САЩ и Великобритания. От 22 декември 1941 г. до 14 януари 1942 г. във Вашингтон се провежда конференция на началниците на щабовете на двете страни с участието на Чърчил и Рузвелт под условното наименование “ Аркадия “, която е посветена главно на изработването на съвместна английско – американска стратегия и на проблемите на военното производство.

В хода на обсъждането на тези въпроси английската делегация представя общ план за водене на войната от Англия и САЩ, който е приет от Вашингтонската конференция с неголеми поправки.

Въпреки тежката за САЩ и Англия обстановка на тихоокеанския военен театър, ръководителите на двете държави проявяват достатъчно чувство на реализъм, за да сметнат този театър за второстепенен в сравнение с европейския , където сраженията на съветско – германския фронт определят хода и изхода на цялата война.

По време на преговорите се обсъжда също така въпросът за помощта на Съветския съюз. Ръководителите на американското и английското правителство потвърждават разработената преди процедура за оказване помощ на СССР по Закона заем – наем.

По време на Вашингтонската конференция са направени крачки за създаване на постоянен механизъм за военноикономическо сътрудничество между САЩ и

---

¹ Strawson, Т. съч., с.331

² Гонионски, С., История на дипломатията, том 4 , изд. “ Партиздат “, С., 1977 г.

Великобритания. Договорено е образуването на обединен английско – американски комитет на началниците на щабовете.

5.3.1. Декларацията на Обединените нации от 1 януари 1942 г.

В хода на конференцията Рузвелт и Чърчил след консултации със съветското правителство подготвят проектодекларация на държавите, борещи се против страните от “ Оста “.

На 1 януари 1942 г. във Вашингтон се събират представители на 26 държави, включително и Съветския съюз, които наричат себе си Обединени нации. Те подписват Декларация на Обединените нации, в която подкрепят Атлантическата харта и изразяват убеденост, че “ пълната победа над техните врагове е необходима за защита на живота, свободата, независимостта и религиозната свобода и за запазване на човешките права и справедливост, както в техните собствени страни, така и в другите страни”. Изразявайки своята готовност да водят обща борба срещу “ дивите и зверски сили, стремящи се да покорят света”, 26-те обединени нации заявяват, че правителствата им се задължават да употребяват всичките си ресурси, военни или икономически, против ония членове на Тристранния пакт и присъединилите се към него държави, с които правителствата им се намират в състояние на война. Страните, подписали декларацията, се задължават да си сътрудничат и да не сключват сепаративно примирие или мир с враговете.

Декларацията на Обединените нации сериозно допринася за укрепването на антифашисткия съюз на държавите и народите. От този момент договореностите между обединените нации и особено между великите сили СССР, САЩ и Великобритания се ускоряват и разширяват¹. Те създават механизъм на политическо и военно сътрудничество на равнище завеждащ отдели в министерствата на външните работи, посланици, министри и зам.министри на външните работи и на най-високо равнище – държавни ръководители.

Окончателната договорна институционализация на антихитлеристката коалиция е осъществена с подписването на Вашингтонската декларация на Обединените нации и съюзническите договори между СССР и Великобритания от 26 май 1942 г. и между СССР и САЩ от 11 юни 1942 г.¹

5.4. Съветско – английски съюзен договор от 26 май 1942 г.

---

¹ Мирчева, Х., История на международните отношения в най-ново време, изд. “ Софи – Р “, 2002 г.

¹ Митов, Й. и Ф.Узунов, Съвременна история на модерния свят-част I, изд. “ Абагар “, В.Търново, 1996 г.

Важно значение в поредицата от споразумения, които укрепват антихитлеристката коалиция, има съветско – английският съюзен договор. Сключването на договора е необходимо, за да се внесе яснота в съветско-английските отношения и да се изработи съгласувано гледище относно целите на войната и следвоенното уреждане.

Към пролетта на 1942 г. Чърчил и неговото правителство все повече се убеждават, че военното положение на Англия и САЩ зависи от това, как ще се развиват събитията на съветско-германския фронт.

На 26 май 1942 г. Народният комисар на външните работи на СССР В.М. Молотов и министърът на външните работи на Великобритания А. Идън подписват в Лондон съветско-английски договор за съюз във войната против хитлеристка Германия и нейните съучастници в Европа и за сътрудничество и взаимна помощ след войната.

Договорът се състои от две части. Първата част урежда сътрудничеството между двете държави по време на войната. Те се задължават да си оказват взаимна военна и друга помощ и всякаква подкрепа във войната против Германия и всички други държави, които са свързани с нея чрез агресивни актове в Европа. Втората част на договора определя взаимоотношенията на двете страни през следвоенния период. Двете страни се задължават да работят съвместно и да си сътрудничат след войната в гарантирането на сигурността и икономическия разцвет на Европа и да си оказват икономическа помощ. СССР и Англия се задължават да не сключват никакви съюзи и да не взимат участие в никакви коалиции, насочени против една от тях. Съветско-английският договор има характер на военнополитически съюз между двете страни.²

Договорът има голямо положително значение както за отношенията между СССР и Англия, така и за укрепването на антифашистката коалиция. Той същевременно подобрява англо-съветските отношения и създава основа за по-нататъшното развитие на сътрудничеството между двете страни. Със сключването на договора се засилват международните позиции на СССР и Англия, на всички страни и народи, които се борят против фашистките агресори. Именно затова той намира горещо одобрение в СССР, Англия и в широките народни маси на всички страни от антихитлеристката коалиция.

Договорът от 26 май 1942 г. е изключително важен договор, той представлява гръбнакът на Антихитлеристката коалиция.

5.5. Съветско-американското споразумение от 11 юни 1942 г.

---

² Динков, Д. и П. Сотиров, Международни отношения и военна политика на България 1878 –1945, С., 1985 г.

Друг документ, който има важно значение за укрепването на антихитлеристката коалиция, е споразумението между Съветския съюз и Съединените американски щати за принципите, по които ще се осъществява взаимната помощ във воденето на войната против агресията. Споразумението се подписва на 11 юни 1942 г. от държавния секретар на САЩ К.Хъл и посланика на СССР във Вашингтон М. Литвинов.

В преамбюла на съветско-американското споразумение се заявява, че борбата на СССР против агресията е жизнено важна за отбраната на САЩ и затова Съединените щати са оказвали и ще окажат на Съветския съюз помощ в съпротивата срещу агресията.

В член I на споразумението се казва, че правителството на Съединените американски щати ще продължава да снабдява правителството на СССР с онези отбранителни материали, отбранително обслужване и отбранителна информация, които президентът на САЩ разрешава да се предават или предоставят. Това снабдяване трябва да се извършва на базата на взаимността. Член II предвижда Съветският съюз да оказва “ според възможностите си “ аналогична помощ на Съединените щати. Член VII гласи, че условията за разчетите на доставките “ трябва да съдействат за взаимноизгодните икономически отношения между тях и за подобряването на световните икономически отношения”.

Правителството на САЩ сключва със съветското правителство споразумението за принципите, по които ще се осъществява взаимната помощ във воденето на войната против агресията, защото съзнава, че то отговаря на коренните интереси на американската държава.¹ Най-далновидните политически дейци и преди всичко президентът Рузвелт ясно си представят колко опасни за САЩ са агресивните планове на фашисткия блок.

Съветско-американското споразумение от 11 юни 1942 г. представлява втория основоположен договор за образуване на антихитлеристката коалиция след съветско-английския съюжен договор от 26 май 1942 г.

Като цяло многостранните икономически връзки, които се създават към края на 1942 г. между държавите от антихитлеристката коалиция, стават важен елемент на съюзническите отношения. Тяхното сътрудничество в икономическата област е подчинено на интересите на воденето на войната срещу фашистките агресори. Съветският съюз, САЩ, Великобритания и други страни се стремят към по-пълно обединяване на ресурсите на антифашистката коалиция на държавите и народите за борба срещу главния враг – хитлеристка Германия. Но в действителност

---

¹ Гонионски, С., История на дипломатията – том 4, изд. “ Партиздат “, С., 1977 г.

икономическата мощ никога не е била единствената сила, оказваща въздействие върху ефективността на военното дело. Икономиката и провеждането на битката, ако се префразираща Клаузевиц¹, се намират в почти същата взаимна зависимост, в каквата са майсторенето на мечове и изкуството им използване.

Въпреки съществената разлика в целите, които СССР, САЩ и Великобритания преследват във войната, общите интереси в борбата с фашистките агресори съдействат за образуването на мощна антифашистка коалиция. Това е най-важният фактор, който предопределя по-нататъшния ход и изхода на Втората световна война, неизбежното поражение на агресорите.² Съюзът на държавите с различен обществен строй за съвместна защита на световната цивилизация се изправя срещу опасността от унищожение, надвиснала над нея от страна на фашизма.

6. Основни противоречия между САЩ, Англия и СССР в Антихитлеристката коалиция в периода 1941 – 1942.

Между Съветския съюз и останалите участници в антихитлеристката коалиция в периода 1941 – 1942 г. се чувстват дълбоки различия и остри спорове по кардинални международни въпроси.

6.1. Споровете относно откриването на Втори фронт в Европа

От започването на войната Съветският съюз настоява военните усилия на съюзниците на европейския континент да се конкретизират чрез откриване на Втори фронт.

Проблемът за втори фронт в Европа скоро става един от централните в антихитлеристката коалиция и главният проблем в съветско-английските отношения през 1941 г. Вторият фронт не само ще облекчи Съветския съюз в борбата му против общия враг, но и ще ускори значително разгрома на фашистка Германия и ще избави човечеството от фашисткото варварство. Благоприятни условия за откриване на втори фронт се създават още през първите дни след нападението срещу Съветския съюз, когато германската армия е съсредоточена главно на Източния фронт.

След подписването на съветско-английското споразумение на 12 юли 1941 г. правителството на СССР официално поставя пред британското правителство въпроса за откриване на втори фронт на европейския континент. В своето послание до Чърчил от 18 юли 1941 г. Сталин пише "... военното положение на Съветския съюз, както и положението на Великобритания, би било значително подобро, ако бъде създаден

---

¹ Клаузевиц, Карл фон / 1780 – 1831 / - пруски генерал и военен теоретик, автор на забележителния трактат "За войната" / 1831 /, в който разглежда войната като продължение на политиката с други средства.

² Втората световна война – кратка история 1939 – 1945, изд. "Партиздат", С., 1985 г.

фронт против Хитлер на Запад / Северна Франция / и на Север / Арктика / “. Сталин убеждава Чърчил, че един фронт в Северна Франция ще отклони силите на Хитлер от Изток, но и ще направи невъзможно нахлуването на Хитлер в Англия и че този фронт трябва да се създаде не само заради общото им дело, но и в интерес на самата Англия. Но английското правителство избягва да даде конкретен отговор. Единственото, което Чърчил обещава е, че Германия ще претърпи ужасни бомбардировки. Но английските въздушни нападения над Германия не могат да окажат сериозно влияние върху положението на съветско-германския фронт.

В същото време хитлеристка Германия се възползва от липсата на втори фронт в Европа и продължава да прехвърля свои дивизии срещу Съветската армия. Англия е заинтересована преди всичко от запазването и заздравяването на своите позиции в Близкия и Средния Изток и в района на Средиземно море. Възползвайки се от обстоятелството, че основната част на фашистките армии води военни действия на Източния фронт, тя започва подготовка за настъпление в Либия. В стремежа си да запази мощта на своята армия към края на войната за постигане на господстващо положение в света английското правителство се отклонява от сблъскване с главните сили на противника, като предоставя борбата с тях да води сам Съветският съюз.

С влизането на САЩ във войната през декември 1941 г. проблемът за откриване на втори фронт в Европа засяга вече не само СССР и Англия, но и Съединените щати. Почти веднага след влизането на Америка във войната Чърчил предлага удар в “слабините на Оста“, както той се изразява – Южна Европа.

На 1 април 1941 г. президентът Рузвелт утвърждава стратегически план, който макар и с уговорки, предвижда откриването на военни действия в Западна Европа. Рузвелт придава голямо значение на политическата страна на този план. Той смята за желателно да увери съветското правителство, че то може да разчита на военната помощ на САЩ и Англия през 1942 г. Тази позиция на президента се обяснява със стремежа не само да бъде подкрепен съюзникът, но и да бъде удовлетворена обществеността в собствената му страна, която настоява за откриване на втори фронт. В началото на март 1942 г. Рузвелт заявява на съветския посланик в САЩ М. М. Литвинов, че “упражнява натиск върху англичаните”, стремейки се към създаване на втори фронт.

Английското правителство начело с Чърчил и управляващите кръгове на Англия продължават решително да се обявяват против дебаркирането на съюзнически войски в Западна Европа, стремейки се да прехвърлят цялата тежест на войната с Германия върху Съветския съюз.

През май-юни 1942 г. Народният комисар на външните работи на СССР В.М. Молотов прави посещения в Лондон и Вашингтон, по време на които е обсъден особено важният проблем в съюзническите отношения на СССР със САЩ и Англия – проблемът за втори фронт.

Във Вашингтон, по предложение на съветската страна, се съгласува текстът на комюнике, в което се казва, че при преговорите е постигнато пълно споразумение относно неотложните задачи за откриване на втори фронт в Европа през 1942 г. Подобно комюнике се приема и в Лондон, с което СССР и Англия констатира пълна договореност относно откриването на втори фронт в Европа през 1942 г.

Споразумението между Съветския съюз, Англия и Съединените щати за създаване на втори фронт в Европа през 1942 г. открива пред антихитлеристката коалиция огромни възможности. Неговото изпълнение е щяло да спомогне войната да бъде завършена много по-рано.

Само няколко дни след тези публични декларации Чърчил успява да склони Рузвелт да се откаже от поетите ангажименти. На съвещание на представителите на САЩ и Англия през юли 1942 г. в Лондон се взема окончателно решение: вместо десант в Северна Франция – през 1942 г. да се осъществи десантна операция в северна Африка. Генерал Д. Айзенхауер нарича деня на окончателния отказ за откриване на втори фронт във Франция през 1942 г. “най-черният ден в историята”.¹

В споровете относно откриването на втори фронт ясно проличават различията в преследваните интереси от съюзниците. Чърчил, на когото му допада всяка стратегия с перспективи за намаляване на жертвите на Великобритания, предлага удар в “слабините на Оста” – Южна Европа и нахлуване през Балканите, с което цели ограничаване на следвоенното съветско влияние. САЩ, гледайки на стратегията за “слабините” като на нов пример за британската склонност да се въвлича Америка в преследване на британските национални интереси, я отхвърля с аргумента, че не иска да рискува човешки жертви за такива второстепенни обекти. Но Рузвелт одобрява дебаркирането в Северна Африка през 1942 г.

6.2. Спорове относно колониалните владения

Колониалният проблем е източник на постоянни търкания между САЩ и Великобритания. Разбира се Русия също е огромна империя, но колониите ѝ са долепени до територията ѝ и руският империализъм никога не смущава американската съвест подобно на британския колониализъм.

---

¹ Butcher, H.C., My three years with Eisenhower, New York, 1946, p. 29

При първата си среща с Чърчил, на която двамата лидери провъзгласяват Атлантическата харта, Рузвелт настоява тя да важи не само за Европа, а и за всички страни, включително колониалните:

Не мога да си представя, че ще водим борба срещу фашисткото робство, а в същото време няма да съдействаме народите от целия свят да отхвърлят една назадничава колониална политика.¹

Британският военен кабинет изцяло отрича подобна интерпретация:

... Атлантическата харта...е насочена към европейските народи, които се надяваме да освободим от нацистката тирания, и не е замислена да се занимава с вътрешните проблеми на Британската империя или с отношенията между Съединените щати и Филипините например.²

Споменаването на Филипините има за цел да охлади залитанията на Съединените щати според Лондон, като подсказва на американските лидери какво могат да загубят, ако прекалено много се разпростират с аргументите си. Но замисълът не успява, тъй като Америка наистина практикува онова, което проповядва. Тя взема решение да даде независимост на единствената си колония веднага след края на войната.

Английско-американските дебати относно колониализма не спират дотук. През 1942 г. в обръщение по случай Деня на възпоменанието помощник-държавният секретар Съмнър Уелс отново подчертава историческото противопоставяне на Америка срещу колониализма като заявява, че епохата на империализма е приключена.

Рузвелтовите възгледи по отношение на колониализма са далновидни. Той желае Америка да заеме водещо място в неизбежните борби за освобождаване на колониалните територии, за да предотврати опасността жаждата за самоопределение да прерасне в расови войни.¹

Рузвелт е решен да сложи край на британската и на френската колониална империя. Той обявява, че няма да поощрява френските империалистически амбиции или да съдейства за империалистическите амбиции на Британската империя.

Споровете върху колониализма остават без практически последици до края на войната.

6.3. Полския въпрос

Друг основен проблем между съюзниците в Антихитлеристката коалиция е признаването на границите на СССР към 22 юни 1941 г. Сталин иска Съветският съюз

---

¹ Louis, W., Imperialism at Bay: The United States and the Recolonisation of the British empire 1941-1945, New York, 1978, p. 121

² Цитат по *ibid.*, p. 129

¹ Кисинджър, Х., Дипломатията, изд.къща “Труд”, 1997 г.

да се върне в границите си от 1941 г., като по-специално се има предвид линията “Кързън” с Полша и задържането на прибалтийските държави – очевидно нарушение на принципа за самоопределение, провъзгласен от Атлантическата харта. В замяна на това Съветският съюз ще приеме всяко искане на Великобритания за бази във Франция, Белгия, Холандия, Норвегия и Дания – все британски съюзници. Сталин гледа на положението като владетел от XVIII век: плячката принадлежи на победителя.²

От друга страна, Сталин все още не представя никакви искания за политическото бъдеще на източноевропейските страни и като че ли е склонен на известна гъвкавост по отношение на границата с Полша, без да се конкретизира. Но Великобритания не може изцяло да пренебрегне Атлантическата харта само три месеца след обявяването ѝ. А американските лидери не искат да обсъждат това завръщане, според тях, към тайните споразумения, разстроили дипломатията преди Първата световна война. През пролетта на 1942 г. Чърчил е готов да проучи едно съветско *quid pro quo*³ за признаване на границите от 1941 г., като това се дължи на въздействието на победата на Съветските въоръжени сили при Москва. Но Рузвелт и съветниците му, решени да отхвърлят всяко подобие на съглашение за баланс на силите, отказват да дискутират следвоенните проблеми, като определят английско-съветските разговори като противоречащи на Атлантическата харта.

В крайна сметка споразумение по въпроса за съветско-полската граница не се постига. Но въпреки споровете по този въпрос съюзниците от антихитлеристката коалиция продължават да си сътрудничат в борбата срещу общия враг като загърбват възникналите противоречия.

III. Заключение

Формирането на антихитлеристката коалиция има изключително голямо значение за разгрома на фашистките държави във Втората световна война. Създадена и действаща в изключително сложни условия, въпреки острите противоречия между нейните членове поради дълбоките им идеологически различия, тя осигурява тяхното бойно сътрудничество против общия враг и сплотява около себе си всички народи, борещи се против фашисткото робство, вдъхва им увереност в крайната победа.

Същевременно антихитлеристката коалиция осуетява плановете на фашистките държави да противопоставят един срещу друг своите противници и да ги обезвреждат

---

² Кисинджър, Х., Дипломатията, изд.къща “Труд”, 1997 г.

³ компенсация, услуга за услуга

поотделно, пречи на реакционните сили в западните държави и СССР да се споразумеят с агресорите.

Въпреки съществената разлика в целите, които Съветският съюз, Съединените американски щати и Великобритания преследват във войната, общите интереси в борбата с фашистките агресори съдействат за съюзяването им срушу опасността от унищожение, надвиснала над тях от страна на фашизма.. Членовете на Великата тройка нямат доверие един към друг, но всеки от партньорите знае, че се нуждае от останалите двама. Никаква комбинация само между двама от тях не е достатъчно силна, за да бъде победена Германия. Само тримата заедно могат да постигнат това.¹

Въпреки различията помежду си и противоречията, които възникват в процеса на формиране на антихитлеристката коалиция, съюзниците успяват да се обединят и да се изправят заедно срещу общия враг – фашизма. Те се убеждават в необходимостта от сътрудничество за постигане на победа над фашистката агресия.

Ето защо Великият съюз е успешен. Въпреки напрежението и обтягането на отношенията той се запазва до края на войната. Анонсът на германците за господство над Европа е отхвърлен, същото става и с амбицията на японците в Далечния Изток и Тихия океан. Антихитлеристката коалиция постига това с милиони жертви и с огромни загуби на материални ценности, сътворени от човешкия труд. Затова стремежът към победа над фашизма вдъхва надежда за мирно бъдеще и разбирателство между народите.

---

¹ Амброуз, С., Стремеж към глобализъм, изд. " П. Берон " С., 1996г.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Динков, Д и П. Сотиров, Международни отношения и външната политика на България 1878 – 1945, С., 1985 г.
2. Мирчева, Х., История на международните отношения в най-ново време, изд. “ Софи – Р “, С.,2002 г.
3. Мирчева, Х., Съвременна история, изд. “ Софи – Р “, С., 1999 г.
4. Митов, Й. и Ф. Узунов, Съвременна история на модерния свят 1918 – 1945, част I, изд. “ Абагар “, В. Търново, 1996 г.
5. Стефанов, Г., Международни отношения и външната политика на България 1789 – 1970, изд. “ Наука и изкуство “, С., 1977 г.
6. Айзенхауер, Д., Кръстоносният поход в Европа, Военно изд-во, С., 1986 г.
7. Амброуз, С., Стремение към глобализъм, изд. “ Петър Берон “, С., 1995 г.
8. Андроников, Г., История на Втората световна война 1939 – 1945, Том 4, Военно издателство, С., 1977 г.
9. Бринкли, А., История на американския народ, изд. “ Рива “, 1999 г.
10. Втората световна война – кратка история 1939 – 1945, изд. “ Партиздат “, С., 1985 г.
11. Гонионски, С., История на дипломацията, Том 4, изд. “Партиздат ,1977 г.
12. Джонсън, П., История на американския народ, изд. “ Рива “, 2002 г.
13. Кенеди, П., Възход и падение на великите сили, I и II част, изд. “ Св. Георги Победоносец “, С., 1997 г.
14. Кисинджър, Х., Дипломацията, изд.къща “ Труд “, 1997 г.
15. Оксфордска история на ХХ век, изд.къща “ Труд “, С., 2000 г.
16. Чърчил, У., Великата република, изд. “ Прозорец “,
17. Чърчил, У., Мемоари, том 3, изд. къща “ Труд “, С., 1993 г.
18. Kolko, G., The Politics of war, Pantheon books, New York, 1990
19. http://gi.grolier.com / wwii/wwii _ 6 html/22.04.2004
20. http://gi.grolier.com/wwii/wwii_14html/22.04.2004
21. www.yale.edu/lawweb/avalon/wwii/atlantic.htm/22.04.2004

Благодарение на Ивета Евгениева Генова от УНСС